

9.6.2017

Eduskunnan hallintovaliokunta / 00102 Eduskunta / Hav@eduskunta.fi

- ASIA:** HE 47/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta,
- VIITE:** Eduskunnan hallintovaliokunnan kokous 9.6.2017, asiantuntijakuuleminen

Invalidiliitto ry kiittää mahdollisuudesta lausua yllä mainituista hallituksen esityksistä.

Invalidiliitto ry on fyysisesti vammaisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajärjestö. Liitto edustaa 148 jäsenyhdistyksensä kautta 30 000 fyysisesti vammaista ja toimintaesteistä suomalaista. Toiminta-ajatuksensa mukaisesti Invalidiliitto edistää näiden henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää.

YLEISET HUOMIOT

Lausunnossaan Invalidiliitto kiinnittää erityistä huomiota **vaikeimmin vammaisten ja harvinaista sairautta sairastavien ihmisten** sosiaali- ja terveyspalveluihin, mitkä poikkeavat useimmiten **elämänmittaisina palveluina** muiden kansalaisten palvelutarpeista. Vammaisen asiakkaan oikeuksien toteutumisen kannalta kriittisin piste on siinä, miten maakunnan liikelaitos pystyy **asiakassuunnitelman laatimisen yhteydessä** yhdessä vammaisen asiakkaan kanssa moniammatillisesti arvioimaan hänen yksilöllisen palvelutarpeensa siten, että **eri palveluntuotantotavoin muodostuva palveluketju on integroitu ja eheä**. Sosiaali- ja vammaispalveluista on aina annettava muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös. Minkä lisäksi **kuluttajaoikeudellinen asema tulee nostaa maakunnan liikelaitoksen tuottamisvastuulla olevaan asiakasseteliin sekä henkilökohtaiseen budjettiin pykälätasolle**.

Esteettömällä toimintaympäristöllä, vammaispalveluilla, kuntoutus- ja apuvälinepalveluilla on vahva merkitys vammaisille ja harvinaissairaille ihmisille. Esteettöminä ja oikein järjestettynä ne tukevat myös lakiuudistuksen yleistä tavoitetta väestöryhmien välisten

9.6.2017

hyvinvointi- ja terveyserojen vähentämisestä sekä taloudellisen tehokkuuden toteutumista. **Tavoitteiden toteutumista ja lakiuudistuksia on arvioitava läpileikkaavasti ja oikeudellisesti suhteessa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen asettamiin velvoitteisiin.**

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Vaikeimmin vammaisten asema

Vammaisten asema uusien palvelutuotanto vaihtoehtojen ja valinnanvapauden ratkaisuisissa on haavoittuvainen erityisesti vaikeavammaisten kansalaisten kohdalla. Asiakasryhmä tulee ottaa huomioon kokonaisuutena ja tässä yhteydessä turvata vammaispalveluihin liittyvä erityispiirre niiden järjestämisestä yksilöllisiä tarpeita vastaaviksi palveluiksi siten kuin erityislainsäädäntö edellyttää. Palvelujen järjestäminen vaatii asiantuntevaa ja osallistavaa asiakassuunnittelua ja palvelutarpeen arviointia. Yhdenvertaisuus vammaisten kansalaisten kohdalla ei tarkoita kaikille samankaltaisia palveluita, vaan yksilöllisen tarpeen mukaisuutta, mihin edellyttää myös julkista valtaa velvoittava positiivinen erityiskohtelu syrjinnän estämiseksi.

Invalidiliitto esittää, että **vaikeavammaisten ja harvinaissairauksien aiheuttamien tarpeiden arviointi tulisi liittää nimenomaisella säännöksellä maakunta- ja palvelustrategiaan.** Palvelujen käytännön toteutuminen edellyttää entistä monipuolisempien toteutustapojen kehittämistä, mm. kotiin vietäviä asiantuntijapalveluja, etäkonsultaatiota jne. Invalidiliitto pyytääkin selkeyttämään tilannetta kotiin vietävien palvelujen sisällöstä tilanteessa, jossa valinnanvapaus kohdistuu yli maakuntarajojen ja vaikeavammaisen tarvitsee myös osittain kotiin vietäviä palveluja. Tällaisia tilanteita voi syntyä esim. palveluasumiseen liittyen.

On todennäköistä, että tietyt hyvinkin vaativat, yksilölliset ja harvinaissairauksien ja vaikeavammaisten palvelut eivät aina toteudu markkinaehtoisesti ja laissa säädettyyn palveluun syntyy markkinoiden kautta puute. **Myös vaikeavammaisten ja harvinaissairauksien palveluiden kohdalla on yhdenvertaisesti turvattava valinnanvapaus palveluille. Niistä ei tule muodostua palveluita, joita maakunnan palvelulaitos puskurityyppisesti tuottaa. Invalidiliitto kiinnittää huomiota siihen, että yhtiöittäminen saattaa johtaa tilanteeseen, jossa vammaiset jäävät julkisomisteisten yhtiöiden asiakkaiksi palvelun laadun jäädessä epätasaiseksi.**

2. Yhteistyösopimukset ja maakunnan valvontatehtävä

Vammaiset kansalaiset tarvitsevat usein monia palvelumuotoja sosiaali- ja terveydenhuollon sektoreilta, mikä edellyttää palvelun tuottajien yhteistyötä. Tuottajien yhteistyöhön on

9.6.2017

osallistettava myös asiakkaat sekä heitä edustavat organisaatiot. Sopimuksilla on turvattava, että asiakas pääsee tarpeen mukaisesti erityisasiantuntijoille hoitoon ja kuntoutukseen niissäkin tilanteissa joissa vammaisuudesta aiheutunut monia eri toimintakyvyn rajoitteita/sairauksia sekä harvinaissairauksia.

Erikoissairaanhoidon valtakunnallinen keskittäminen ja asianmukainen työnjako tukee osaamisen vahvistumista. Invalidiliitto kannattaa asiakkaan valinnanvapauden oikeutta sosiaali- ja terveystalvueluissa myös valtakunnallista keskittämistä laajemmin. Palvelun on pohjauttava turvalliseen, laadukkaaseen sekä vahvaan osaamiseen perustuvaan palvelun vaikuttavuuteen. On tilanteita, joissa esim. harvinaissairauksiin erikoistuneen kuntoutuspaikan valinta tapahtuu yli maakuntarajojen tai Suomen rajojen ulkopuolelta rajalain mukaisesti.

Valinnanvapauslainsäädännössä on mahdollistettava yhteistyösopimukset erityistason palveluja tuottavien yksityissektorin ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa sosiaali- ja terveystalvueluissa. Tällainen tilanne on esimerkiksi traumaperäisissä selkäydin- ja/tai aivovammoissa sekä aivoverenkiertohäiriöpotilaiden akuuttivaiheen kuntoutuksessa.

Invalidiliitto näkee, että tuottajalaki esityksen mukaan palvelujen valvonta julkisen viranomaisen taholta heikkenee ja luottamukseen perustuva palvelutuotanto vahvistuu. Asiakirjaperusteinen palveluyksikön rekisteröiminen ja siihen perustuva toiminnan käynnistäminen on liian heikko väline varmistaa palvelun tuottajan tehtävä, laatu ja palveluiden toimivuus ympärivuorokautisissa sosiaali- ja terveystalvueluissa. Ennakkotarkistus palveluntuottajan palveluyksikössä ennen rekisteröitymistä vähintäänkin vaativan sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä on välttämätöntä sekä palvelun tuottajan että asiakkaan lähtökohdista. Tämä korostaa maakunnan valvontatehtävän velvoittavuutta sosiaali- ja terveystalvueluissa.

3. ESTEETTÖMYYS

Maakunta ja palvelun tuottajat tulee velvoittaa esteettömään ja kaikille saavutettavaan palvelutuotantoon

Tuotantorakenne monipuolistuu ja palvelutuotanto hajautuu nykyistä useampiin erilaisten toimijoiden yksiköihin. Tämä lisää merkittävässä määrin erilaisten toimijoiden osallisuutta palvelutuotannon eri tasoilla ja jopa yksittäisissä palveluissa tai toimenpiteissä. **Jotta palvelut olisivat myös eri tavoin toimintaesteisten ihmisten saavutettavissa ja yhdenvertaisesti valinnanvapauden piirissä, on palveluiden täytettävä edes esteettömyyden ja saavutettavuuden vähimmäisvaatimukset.**

Palvelu, joka on esteellinen, estää käytännössä toimintakyvyltään rajoittuneen asiakkaan

9.6.2017

mahdollisuuden käyttää palvelua. Sosiaali- ja terveyspalveluilla on keskeinen merkitys toimintakyvyn ja terveyden ja hyvinvoinnin ylläpidossa sekä syrjäytymisen estämisessä. Esteellinen palvelu lisää erityisratkaisujen ja -palvelujen tarvetta ja kasvattaa kustannuksia. Esteellinen palvelu on saavuttamaton esteettömyyttä tarvitsevalle asiakkaalle ja estää näin myös valinnanvapauden yhdenvertaisen toteutumisen.

Tehtävien hoidosta järjestämisvastuussa olevalle maakunnalle tulee säätää velvollisuus vastata siitä, että laissa säädettyjen oikeuksien toteutuminen ja palvelukokonaisuuksien yhteensovittaminen on järjestetty esteettömästi ja saavutettavasti. Myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva sopimus edellyttää esteettömyyden huomioon ottamista kaiken palvelusuunnittelun lähtökohtana. **Pelkkä edistämismäärä ei ole riittävä, mihin Sote –lainsäädäntö tukeutuu. Valinnanvapauslain palvelun tuottajien hyväksymis- ja sopimusmenettelyt sekä palvelujen tuottamista ja palvelujen tuottajien velvoitteita koskevat säännökset eivät sisällä yhtään esteettömyysvaatimuksia edellyttäviä ehtoja.**

Invalidiliitto vaatii, että sosiaali- ja terveyspalvelujen toteutuksen on oltava esteetöntä, mikä on kirjattava myös lakitasolle. Maakunta voi asettaa ehtoja palvelun tuottajille, siten kuin valinnanvapauslain 41 §:ssä tarkemmin säädetään. Jotta tosiasiasa näillä ehdoilla voidaan säädöksen tavoitteiden mukaisesti turvata riittävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja edistää väestön terveyttä ja hyvinvointia maakunnassa, on ehtoihin lisättävä myös esteettömyyttä koskeva palvelun laadunmäärä.

Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 8 luku ”Palvelun tuottajien hyväksymis- ja sopimusmenettely”, 41 §:n 1 mom. ”Maakunnan asettamat ehdot palvelun tuottajille”;

”Maakunta voi asettaa suoran valinnan palvelun tuottajille sekä asiakassetelillä ja henkilökohtaisella budjetilla annettavan palvelun tuottajille palvelujen laatua, voimavaroja, *esteettömyyttä* ja saatavuutta sekä palveluketjuja ja palvelujen yhteensovittamista koskevia ehtoja, joilla turvataan riittävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja edistetään väestön terveyttä ja hyvinvointia maakunnassa. Palvelun tuottajan on täytettävä maakunnan asettamat ehdot tässä laissa tarkoitettuja palveluja tuottaessaan. Ehtojen on oltava yhdenmukaiset kaikille samanlaisia palveluja tuottaville yrityksille, yhteisöille ja ammatinharjoittajille. Maakunnan asukkaiden palvelutarpeet *tulee* ottaa ehdoissa huomioon.”

Esteettömyyttä koskevat tiedot on ilmoitettava ja tietojen on oltava julkisia kuten ilmoitettavat tiedot.

9.6.2017

Palveluarkkitehtuurin sisältämät palvelutuottajan antamat tiedot asiakkaalle valinnanvapauden käyttämiseksi voivat ohjata virheellisiin asiakkaan päätöksiin palveluntuottajan valinnassa toisin kuin asiakkaiden yksilöllinen palvelutarve esteettömyyden ja saavutettavuuden osalta edellyttäisi. Valinnanvapauslain 54 §:n 5 ja 6 mom. säädetään suoran valinnan palvelun tuottajan velvollisuudesta ilmoittaa julkisessa tietoverkossa enimmäisasiakasmääränsä sekä ajantasainen tieto kyvystä ottaa uusia asiakkaita vastaan sekä odotusajat. Tiedot on annettava asiakkaalle pyydetäessä suullisesti tai kirjallisesti. Asiakassetelillä ja henkilökohtaisella budjetilla tuottavalle palveluntuottajalle on myös säädetty 55 §:ssä tiedonantovelvollisuus palvelun sisällöstä ja tuottamisesta.

Invalidiliitto vaatii, että palvelun tuottajalla on velvollisuus ilmoittaa valinnanvapauslain 54 §:n 5 ja 6 mom. sekä 55 §:n tiedonantovelvollisuuden osalta myös palvelun esteettömyyteen liittyvät tiedot.

Julkisen tietoverkon ja tiedonantamisen osalta palveluiden toteuttaminen digitaalisesti ja esteettömästi on välttämätöntä, jotta varmistetaan jokaisella asiakkaalla vaihtoehto digitaalisesti saatavaan palveluun. Tämä tulee kirjata valinnanvapauslain yksityiskohtaisiin perusteluihin.

Tiedot palvelun esteettömyydestä tulee vaatia suoran valinnan ja asiakassetelin tuottajien ilmoittautumistiedoissa valinnanvapauslain 44 §:n 2 momenttiin sekä 49 §:n maakunnan ylläpitämässä julkisessa tietoverkossa suoran valinnan palvelun ja asiakassetelipalvelun tuottajien luettelossa edellytettävissä tiedoissa. Näiden tietojen antaminen **tulee koskea myös henkilökohtaisen budjetin palvelun tuottajaa.**

Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 8 luku ”Palvelun tuottajien hyväksymis- ja sopimusmenettelyt”, 44 §:n 2 mom. ”Ilmoittautuminen suoran valinnan palvelun ja asiakassetelipalvelun tuottajaksi”;

”44 §:n 2 mom. Ilmoittautuminen suoran valinnan palvelun, asiakassetelipalvelun tuottajaksi ja *henkilökohtaisen budjetin palvelun tuottajaksi*

Lisäksi ilmoituksessa on oltava seuraavat tiedot siltä osin kuin ne poikkeavat palvelun tuottajien rekisterissä olevista tiedoista:

- 1) palveluyksikön nimi ja yhteystiedot;
- 2) toimipisteiden sijainti, *esteettömyys* ja yhteystiedot sekä maantieteellinen alue, jolla palveluja on saatavilla jos palveluja tuotetaan kiinteän toimipisteen ulkopuolella;
- 3) asiakasmäärä;

9.6.2017

- 4) palveluyksikön tuottamat palvelut;
- 5) mikä osa palveluista tuotetaan itse omana toimintana ja mikä osa hankitaan sopimuksen, maksusitoumuksen tai asiakassetelin perusteella muilta palvelun tuottajilta;
- 6) muut palvelun tuottajat, joilta palvelun tuottaja hankkii palveluja,
- 7) palvelutoimintaan osallistuvan henkilöstön määrä ja koulutus; sekä
- 8) yhteyshenkilön nimi ja yhteystiedot.”

Esteettömyyden lisäksi Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 8 luku ”Palvelun tuottajien hyväksymis- ja sopimusmenettely”, 49 §:n ”Luettelo palvelun tuottajista, jotta asiakkaalla olisi tosiasiallinen mahdollisuus arvioida palvelumarkkinoita ja henkilökohtaisen budjetin soveltuvuutta ja riittävyttä”;

”Maakunta ylläpitää julkisessa tietoverkossa olevaa luetteloa suoran valinnan palvelun tuottajista, asiakassetelipalvelun tuottajista *sekä henkilökohtaisen budjetin palvelun tuottajista*. Tiedot on annettava asiakkaalle pyydettyä myös suullisesti tai kirjallisesti. Luettelossa on oltava ainakin tiedot palveluyksikön ja sen toimipisteiden nimistä ja niissä tuotettavista palveluista, yhteystiedot, vastuuhenkilö yhteystietoineen ja tiedot palvelujen *esteettömydestä*, saatavuudesta ja laadusta.”

Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 9 luku ”Palvelujen tuottaminen ja palvelun tuottajien velvoitteet”, 54 § 5 mom. ”Suoran valinnan palvelun tuottajan velvoitteet”;

”Suoran valinnan palvelun tuottajan on ilmoitettava julkisessa tietoverkossa palvelun *esteettömyyttä* koskevat tiedot, enimmäisasiakasmääränsä sekä ajantasaisesti se, kuinka paljon uusia asiakkaita se pystyy ottamaan asiakkaikseen. Tiedot on annettava asiakkaalle pyydettyä myös suullisesti tai kirjallisesti.”

4. Asiakassetelin tulee vastata aineellisen lainsäädännön sisältöä, velvoitteita ja laatumäärittelyä

Palvelutuotantorakenteen hajautuessa lukumääräisesti ennalta-arvaamattomien toimijoiden vastuulle, nousee keskeiseksi asiakkaan oikeusaseman näkökulmasta kysymys siitä, vastaako palvelu tosiasiaa yksilöllistä tarvetta ja toteutuuko valinnanvapaus myös vaikeimmin vammaisten ja harvinaissairaiden asiakkaiden ja potilaiden kohdalla.

Invalidiliitto ehdottaa, että valinnanvapauslain 41 §:ään kirjataan nimenomaisesti, että

9.6.2017

maakunnan tulee asettaa ehto palveluntuottajan palvelujen laadun ja palveluketjujen osalta siten, että niiden tulee vastata aineellista erityislainsäädäntöä. Tällainen tilanne on esimerkiksi vammaispalveluiden kohdalla asiakkaan yksilöllisen objektiivisen palvelutarpeen mukaisen palvelun järjestämisestä. Terveystuonon puolella tällainen tilanne on asiakassetelillä järjestetyissä apuvälinepalveluissa mm. niihin sisältyvien huolto- ja korjauskustannusten osalta.

Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 8 luku ”Palvelun tuottajien hyväksymis- ja sopimusmenettely”, 41 §:n 1 momentti ”Maakunnan asettamat ehdot palvelun tuottajille”;

”Maakunta voi asettaa suoran valinnan palvelun tuottajille sekä asiakassetelillä ja henkilökohtaisella budjetilla annettavan palvelun tuottajille palvelujen laatua, voimavaroja ja saatavuutta sekä palveluketjuja ja palvelujen yhteensovittamista koskevia ehtoja, joilla turvataan riittävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja edistetään väestön terveyttä ja hyvinvointia maakunnassa. *Palvelun ehtojen tulee vastata kyseiselle palvelulle lainsäädännön sille asettamia ehtoja.* Palvelun tuottajan on täytettävä maakunnan asettamat ehdot tässä laissa tarkoitettuja palveluja tuottaessaan. Ehtojen on oltava yhdenmukaiset kaikille samanlaisia palveluja tuottaville yrityksille, yhteisöille ja ammatinharjoittajille. *Maakunnan asukkaiden palvelutarpeet tulee ottaa ehdoissa huomioon.* ”

5. Henkilökohtainen budjetti

Henkilökohtainen budjetin hallintopäätöstä ja menettelyä tulee selkeyttää

Invalidiliitto pitää vammaisten kansalaisten valinnanvapauden näkökulmasta hyvänä avauksena sitä, että valinnanvapauslainsäädäntöön sisältyy myös mahdollisuus henkilökohtaiseen budjettiin.

Jotta henkilökohtainen budjetti olisi tosiasiallisesti mahdollisuus, on tunnistettava siihen liittyvät riskit asiakasnäkökulmasta ja minimoitava ne ennakolta mahdollisimman pieniksi. Tämä on niin yksityisen kuin yleisen edun mukaista. Invalidiliitto pitää ehdottomana edellytyksenä sitä, että **henkilökohtaisen budjetin on oltava asiakkaalle läpinäkyvä, joustava ja taattava riittävät ennakkolliset oikeussuojaelementit.** Tämä on välttämätöntä henkilökohtaisen budjetin arvioinnin, hallinnon ja käytön turvaamiseksi asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta. Tämä edellyttää, että menettelyä henkilökohtaisen budjetin myöntämisessä ja hallintopäätöksen sisältöä pykälätasolla tulee täsmentää.

9.6.2017

Riittävänä ei voida pitää sitä, että vasta budjetin käyttöönoton yhteydessä olisi päätettävä, miten budjetin suuruus määritellään. Budjetin suuruus on välittömässä yhteydessä palvelun toteutumiseen, minkä johdosta siitä tulee antaa hallintolain mukainen muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös. Yksityiskohtaisissa perusteluissa tulee esiin, että henkilökohtaisen budjetin määrästä tehdään yksi päätös. Tekstissä jää epäselväksi, määritelläänkö budjetin suuruus käyttöönottovaiheessa vaiheessa ilman, että kustannukset sisältyisivät hallintopäätökseen. Jotta voidaan tukea oikeamääräisen henkilökohtaisen budjetin määrittämiseen ja helpottaa asiakkaan arvioita tehdä tuottajavalinta palvelulta edellytettävien ominaisuuksien, laadun ja hinnan perusteella, on **budjetin määräytymisen peruste tultava esille niin asiakassuunnitelmassa kuin sen pohjalta tehdyssä muutoksenhakukelpoisessa hallintopäätöksessä. Tämä vähentäisi riskiä siitä, että henkilökohtaiset budjetit alimitoitetaan asiakkaan tosiasialliseen palvelutarpeeseen nähden.** Asia tulee nykyistä selkeämmin kirjata myös yksityiskohtaisiin perusteluihin.

Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 6 luku ”Henkilökohtainen budjetti”, 28 § ”Menettely myönnettäessä henkilökohtaista budjettia”;

”Maakunnan liikelaitos tekee päätöksen palveluista, jotka kuuluvat henkilökohtaisella budjetilla järjestettäväksi sekä niiden suuruuden määräytymisen perusteista palveluissa ja siitä minkä suuruinen osuus budjetista kohdistuisi mihinkin yksittäiseen palveluun sen jälkeen, kun asiakkaalle on tehty palvelujen tarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma. Henkilökohtaisen budjetin suuruutta arvioitaessa on otettava huomioon eri palvelujen käyttötarve ja se mitä palvelun tuottaminen maakunnan liikelaitokselle maksaisi lain perusteella. ”

Invalidiliitto tähdentää, että uuden toimintaympäristön ja lainsäädännön vaikutusten arviointia on mahdotonta tehdä kaiken kattavasti. Tästä syystä **maakunnan liikelaitoksen järjestämisvelvollisuutta on vahvennettava siltä osin, ettei se välillisestikään pakota mahdollisesti puuttuvien palvelujärjestelmien osalta asiakasta valitsemaan henkilökohtaista budjettia vasten tahtoaan.** Henkilökohtaisen budjetin myöntämiseen liittyvän päätöksenteon, palvelutarpeen arvioinnin, ohjauksen ja tuen tulee aina tapahtua asiakkaan edun perusteella.

Invalidiliitto toteaa lisäksi, että **henkilökohtaisen budjetin kohdalla tulee selkeyttää sitä, mikä osa palveluista voidaan hankkia muutoin** asiakkaalle tilanteessa, jossa asiakkaalle myönnetään henkilökohtainen budjetti ja palveluista osa jätetään asiakkaan edun mukaisesti muulla tavoin järjestettäväksi esim. asiakassetelillä tai maakunnan järjestämänä. Nyt tämä ei tule riittävästi selville ja ohjaa ajattelutapaa siihen, että tilanteessa jossa asiakkaalle

9.6.2017

myönnetty henkilökohtainen budjetti, on palvelutarve tyydytetty.

Henkilökohtaisen budjetin hallinnointi on tehtävä mahdollisimman joustavaksi, jotta asiakkaan yksilöllisten olosuhteiden johdosta palvelun tarjoamiseen vaikuttavat muutokset voidaan tehdä hyvinkin nopealla aikaviveellä. Tämä tulee kirjata lain yksityiskohtaisiin perusteluihin valinnanvapauslain 6 luku Henkilökohtainen budjetti, 29 § 1 momentti Henkilökohtaisen budjetin hallinnointi. Vertaa vammaispalveluiden päätöksenteon enimmäismääräaika kolme kuukautta, joka voidaan myös perustellusti ylittää. Tämä on liian pitkä aika, tilanteessa jossa kyse on päivittäistoimintoihin liittyvästä palvelukokonaisuudesta.

Henkilökohtaisen budjetin tarkistamisesta on annettava hallintopäätös

Henkilökohtaista budjettia on esityksen mukaan tarkistettava, mikäli asiakkaan elämäntilanne, olosuhteet tai avuntarve olennaisesti muuttuvat. Henkilökohtaista budjettia olisi tarkistettava myös kustannustason olennaisesti muuttuessa tai jos henkilökohtaisen budjetin määrä olisi määritelty esimerkiksi liian alhaiseksi asiakassuunnitelmassa olevien palvelujen toteuttamiseksi. Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan lisäksi, että henkilökohtaisen budjetin tarkistamista koskevaan päätökseen voisi hakea valittamalla muutosta hallintolainkäyttölain mukaisesti. Tämä ei kuitenkaan näy pykälätasolla. **Lain selkeyden ja asiakkaan oikeusturvan johdosta Invalidiliitto edellyttää, että tämä kirjataan nimenomaisesti myös lakiin.**

Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 6 luku ”Henkilökohtainen budjetti”, 29 § 1 momentti ”Henkilökohtaisen budjetin hallinnointi”;

”Henkilökohtainen budjetti on laadittava joko määräajaksi tai toistaiseksi voimassa olevaksi. Henkilökohtaisen budjetin toteutumista on arvioitava vuosittain sekä tehtävä siihen tarvittaessa muutokset. Henkilökohtaista budjettia on tarkistettava, mikäli asiakkaan elämäntilanne, olosuhteet tai avuntarve olennaisesti muuttuvat. Henkilökohtaista budjettia on tarkistettava myös kustannustason olennaisesti muuttuessa tai jos henkilökohtaisen budjetin suuruus ei vastaa asiakkaan palvelutarvetta. *Maakunnan liikelaitoksen on annettava tarkistuksesta hallintolainkäyttölain mukainen päätös.*”

Mikäli henkilökohtaista budjettia käytetään vammaispalvelulain henkilökohtaisen avustajan työnantaja malliin, tulee vammaisen henkilön työnantajan palkkakulujen maksun korvaaminen tapahduttava ennakkoon

Maakunta korvaa palvelun tuottajalle maakunnan ennalta määräämään arvoon asti

9.6.2017

kustannukset palveluista, joita asiakas saa henkilökohtaisella budjetilla. Valinnanvapauslain 10 luvun palvelun tuottajalle suoritettavat korvaukset 70 §:n perusteella korvaukset annettaessa palvelua henkilökohtaisella budjetilla on säädetty siten, että maakunta suorittaa korvauksen viimeistään kolmen viikon kuluttua siitä, kun se vastaanotti palvelun tuottajan ilmoittamat tiedot palveluista ja niiden aiheuttamista kustannuksista.

Valinnanvapauslain esityksen mukaisesti henkilökohtaista budjettia voitaisiin käyttää myös vammaispalvelulain henkilökohtaisen avun työnantajamalliin liittyvissä palveluissa. Tällaisina yksityiskohtaisissa perusteluissa on mainittu työnantajamalliin liittyvinä palveluina esimerkiksi työntekijän palkkaamiseen, työterveyshuoltoon tai lakisääteisiin vakuutuksiin liittyvät kysymykset taikka vammaispalvelulain 8 d §:n 3 momentin mukainen ohjaus ja auttaminen. **Näistä työntekijän palkkaaminen tarkoittaa lakisääteisten palkkakulujen korvaamista ja käytännössä palkan tilittämistä henkilökohtaisena avustajana toimivan työntekijän tilille lakisääteisinä työnantajalle maksettavaksi jäävine sivukuluineen tai maksettavaksi sijaispalkanmaksajalle.** Palkan maksamiseen tyypillinen palvelu on palkkahallintoon liittyvä palvelu.

Henkilökohtainen apu on vaikeavammaiselle maksuton palvelu. Vaikeavammaisen työnantajan ja henkilökohtaisen avustajan toimivan työntekijän välillä on työ sopimus ja työsuhteessa noudatetaan normaaleja työoikeudellisia normeja. Tyypillisesti henkilökohtaiset avustajat työskentelevät tuntipalkkaisina työntekijöinä, mikä edellyttää lain mukaan sitä, että palkka tulee maksaa kaksi kertaa kuukaudessa. **Jotta tällaisessa mahdollisessa tilanteessa henkilökohtaisen avun työnantajamalli olisi tosiasiasa mahdollista järjestää henkilökohtaisen budjetin avulla myös keskeisimmän, eli palkkaamisesta johtuvan palkanlaskennan ja siihen liittyvien työnantajaveloitteiden hoitamiseksi, olisi maakunnan korvausajalle tähän tilanteeseen tehtävä oma säännös. Esitetty maakunnan korvausvastuu viimeistään kolmen viikon kuluessa siitä, kun se vastaanotti palveluntuottajan tiedot palveluista ja kustannuksista, ei ole mahdollinen.** Palkanlaskentapalvelu ulkoistettuna ja siis palvelun ostotilanteessa ei sisällä itsessään sellaista palveluntuottajalle tyypillistä puskuroitua kassavirtaa, mikä mahdollistaisi käytännössä palkan maksamisen ilman että se on palkanmaksun realisoituessa jo olemassa palkkahallinnossa. **Maakunnan suorittama korvaus on maksettava tästä syystä poikkeuksellisesti suhteessa muihin henkilökohtaisella budjetilla toteutettaviin palveluihin henkilökohtaisen avun työnantajan palkkahallinnossa ennakoon.**

Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 10 luku 2 momentti ”Palvelun tuottajalle suoritettavat korvaukset”;

”Palvelun tuottajan on toimitettava riittävät tiedot asiakkaalle annetuista palveluista ja palvelujen tuottamisesta aiheutuneista kustannuksista

9.6.2017

maakunnalle. Maakunta suorittaa korvauksen viimeistään kolmen viikon kuluttua siitä, kun se vastaanotti palvelun tuottajan ilmoittamat tiedot palveluista ja niiden aiheuttamista kustannuksista. **Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) 8 d §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettussa henkilökohtaisen avustajan työnantajamallissa työnantajan palkkaamisesta aiheutuvat kulut on kuitenkin korvattava etukäteen siten kuin asiakkaan henkilökohtaisen budjetin päätöksessä ja asiakassuunnitelmassa on todettu.** ”

Tai vaihtoehtoisesti alla oleva pykäläformulaatio, jolloin edellä ehdotetun pykäläformulaation viimeinen lause lisättävä yksityiskohtaisiin perusteluihin;

”Palvelun tuottajan on toimitettava riittävät tiedot asiakkaalle annetuista palveluista ja palvelujen tuottamisesta aiheutuneista kustannuksista maakunnalle. Maakunta suorittaa korvauksen **ennakkoon tai** viimeistään kolmen viikon kuluttua siitä, kun se vastaanotti palvelun tuottajan ilmoittamat tiedot palveluista ja niiden aiheuttamista kustannuksista. ”

LOPUKSI

Invalidiliitto toteaa, että vammaisten ihmisten palveluiden toteutumista ja palveluiden järjestämistä sekä laatua vammaisten palveluiden valinnanvapauden ja toteutumisen osalta on seurattava niin valtakunnallisesti kuin maakuntatasollakin. Vammaisten ihmisten palveluiden huomioiminen tulee sisällyttää osaksi maakuntastrategiaa.

Helsingissä 8. kesäkuuta 2017

Petri Pohjonen
pääjohtaja

Laura Andersson
yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja: Elina Nieminen, lakimies (elina.nieminen@invalidiliitto.fi) ja Riitta Saksanen, terveystieteellinen asiantuntija (riitta.saksanen@invalidiliitto.fi)